

İKİ KAMU KURUMUNDA ÇALIŞANLARIN İLAÇ KULLANIM ALIŞKANLIKLARI

Leyla Evin Aydın Akyurt¹ , Ayşe Emel Önal¹ , Nilgün Bozbuğa²
Nefise Şeker¹ , Hülya Gül¹

1- İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı

2- İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi Kalp ve Damar Cerrahisi Anabilim Dalı

Özet

Akılca ilaç kullanımı, hastaların gereksinimlerine uygun dozlarda, uygun bir süre ve en düşük maliyetle, klinik ihtiyaçlarına uygun ilaçları almasını gerektirir. Bu çalışmanın amacı, İstanbul'da iki kamu kurumunda çalışanların ilaç kullanımı özeliklerini değerlendirmek ve akılca ilaç kullanım farkındalığını arttırmaktır. Bu tanımlayıcı çalışmada iki kamu kurumunun 443 çalışanından, çalışmaya katılmaya gönüllü 288'ine Ekim-Aralık 2016 tarihlerinde anket formları uygulandı. Minimum örneklem büyüklüğü 288 kişi olmak üzere örneklem hesaplaması yapıldı ($\alpha:0.05$, Güven Aralığı% 95, akılca olmayan ilaç kullanma sıklığı%25). Çalışmaya katılan 114 kadın ve 174 erkeğin yaş ortalaması 37.2 ± 9.252 'dir. Doktor tavsiyesi olmadan/reçetesiz ilaç kullanım önermesine 132 kişi (%45.8) hiçbir zaman, 99 kişi (%34.4) nadiren, 47 kişi (%16.3) bazen, 10 kişi (%3.5) her zaman veya çoğunlukla cevabını vermiştir. Ki-kare testi ile yapılan karşılaştırmalarda doktor tavsiyesi olmadan ilaç kullanmanın cinsiyet ve medeni duruma göre dağılımı istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır; 38 yaş üstünde ve lise veya altında eğitimi olanlarda doğru ilaç kullanımı istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0.05$). İki kamu kurumunda çalışanların akılca ilaç kullanımı konusunda yanlış davranışlar sergiledikleri saptanmıştır. Çalışmaya katılanların %45.8'i doktor reçetesi olmadan hiçbir zaman ilaç kullanmadıklarını belirtmesine rağmen, daha büyük bir kısmı kendi ilaç bilgisine dayanarak, evre tavsiyesiyle, eczaneye danışarak veya internette araştırarak ilaç kullanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Akılca kullanım, ilaç, antibiyotik, ağrı kesici.

MEDICINE USE HABITS of EMPLOYEES in TWO PUBLIC INSTITUTIONS

Rational use of medicines requires that patients receive medications appropriate to their clinical needs, in requirement doses, for an adequate period of time, and at the lowest cost. This study aims to evaluate the medicine use characteristics of employees in two public institutions in Istanbul and to increase their awareness.

In this descriptive study, questionnaires were applied to 288 volunteers from 443 employees of two public institutions in October-December 2016. The sample size was calculated with a minimum sample size of 288 people ($\alpha:0.05$, Confidence Interval:95%, Irrational use of medicines frequency:25%).

The average age of 114 women and 174 men who participated in the study was 37.2 ± 9.252 . 132 people (45.8%) never, 99 people (34.4%) rarely, 47 people (16.3%) sometimes 10 people (3.5%) always or mostly gave the answer use of medicine without doctor advice / no prescription. In comparison with chi-square test, the distribution of medication without doctor's advice by gender and marital status was not statistically significant; the correct use of medicine was statistically significant by over 38 years of age and by education at high school or below ($p<0.05$).

It has been determined that employees in two public institutions exhibit incorrect behaviors. Although 45.8% of the respondents indicate that they never used medication without prescription, greater proportion of them use medication based on their drug information, consulting with the environment, consulting pharmacists or searching the internet.

Key words: Rational use, medicine, antibiotic, pain reliever.

Sorumlu Yazar / Corresponding Author: Dr. Leyla Evin Aydın Akyurt
İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi Halk Sağlığı AD. İstanbul, Türkiye.
e-posta: leylaevinnn84@gmail.com

Geliş tarihi / Received : 21.04.2019, **Kabul Tarihi / Accepted:** 06.07.2019

Nasıl Atf Yaparım / How to Cite: Akyurt LEA, Önal AE, Bozbuğa N, Şeker N, Gül H. İki Kamu Kurumunda alışanların İlaç Kullanım Alışkanlıkları. ESTÜDAM Halk Sağlığı Dergisi. 2019;4(3):363-70.

Giriş

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) ilacı; fizyolojik sistemleri veya patolojik durumları, ilacı alanın yararı için değiştirmek veya incelemek amacıyla kullanılan veya kullanılması öngörülen madde ya da ürün olarak tanımlar. Tıpta ilaç; asıl olarak hastalıkların tedavisinde kullanılırken bununla beraber hastalıkların önlenmesi, tanısı ve diğer tıbbi amaçlar için kullanılır (1).

Akılcı ilaç kullanımı (AİK), DSÖ' ne göre hastaların hastalıkları ve kendi bireysel özelliklerine uygun ilaçları; klinik ihtiyaçlarına uygun şekilde, kişisel gereksinimlerini karşılayacak dozlarda, yeterli zaman diliminde, kendilerine ve topluma en düşük maliyette almalarını gerektiren kurallar bütünü olarak tanımlanmıştır (2).

AİK, doktorun hastaya tanı koyması ve ilacı reçete etmesiyle başlayan, hastanın ilacı edinmesi, kullanmasıyla devam eden ve tedavinin izlenmesini kapsayan bir süreçtir. Bu sürecin doğru şekilde işlemesi için; ilaç endüstrisinin, doktorların, eczacıların, diğer sağlık çalışanlarının ve toplumun akılcı ilaç kullanımını benimsemesi gerekir. Bu konuda toplumun bilinçlendirilmesiyle bilinçsiz ilaç kullanma sıklığının azaltılması; hekime tanı koyma sürecinde daha sağlıklı bilgi vermesinin sağlanması ve verilen tedaviye uyumunun artırılması önemlidir. Bu konuda topluma yapılacak müdahalelerin daha etkin ve yerinde olması için hastaların bu konudaki bilinç düzeylerinin ve yaklaşımlarının nasıl olduğu bilinmelidir (3).

DSÖ başta olmak üzere bir çok kurum ve kuruluşun AİK'nın yaygınlaştırılması için 1990'lı yıllardan itibaren çaba sarf ettiği bilinmektedir.

Gereç ve Yöntem

Çalışma tanımlayıcı bir çalışmadır. İki kamu kurumunun 443 çalışanından, çalışmaya katılmaya gönüllü olan 288 kişiye Ekim-Aralık 2016 tarihlerinde

Türkiye'de 1996 yılından itibaren tıp eğitiminde AİK'nın öğretilmesi amacıyla aktif eğitim yöntemleri uygulanmış, sonrasında diğer sağlık alanlarına da taşınmıştır (4).

Diğer bir kavram olan Akılcı Olmayan İlaç Kullanımı(AOİK) AİK'in gerektirdiği kurallara uyulmamasıdır. AOİK birçok başka ülkede olduğu gibi Türkiye'de de önemli bir sorundur. Hastaların olumsuz alışkanlıklarının, bilgi açıklarının ve yanlış inanışlarının diğer unsurlar kadar AOİK'na etkisi vardır. Bu yüzden AOİK'nın önlenmesinde hastaların konuyla ilgili bilgi ve tutumlarının saptanması ve gerekli tedbirlerin alınması önemlidir (3).

Yapılan çalışmalarda AOİK'nda belirlenen temel sorunların arasında çok sayıda gereksiz ilaç kullanılması, maliyeti yüksek ilaçların gereksiz kullanılması, antibiyotiklerin gereksiz kullanılması, ilaçların yanlış endikasyonda, uygun olmayan dozlarda kullanılması, hastaya ilaçları/tedavisi konusunda açık ve anlaşılır bilgilerin verilmemesi, tedavisi konusunda hastayla yeterli iletişimin kurulmaması gibi AİK yaklaşımının yeterince uygulanamamasına bağlı sorunlar gözlenmiştir (3).

DSÖ, dünya genelinde ilaçların %50'sinden fazlasının uygun olmayan biçimde reçete edildiğini, hazırlandığını veya satıldığını; hastaların yarısından fazlasının da ilaçlarını doğru olmayan şekilde kullandığını bildirmiştir (5-6).

Bu çalışmanın amacı, araştırmacıların eğitim ve araştırma bölgelerinde olan, İstanbul'da 2 kamu kurumunda çalışanların ilaç kullanım özelliklerini değerlendirmek ve akılcı ilaç kullanımı farkındalığını arttırmaktır.

gözlem altında yanıtlama metodu ile önceden hazırlanan anket formları uygulandı. Anket formlarında demografik özellikler, evde bulunan ilaçlar ve ilaçları

önerenler sorgulandı. Minimum örneklem büyüklüğü 288 kişi olmak üzere örneklem hesaplaması literatürden yararlanarak ve $\alpha:0.05$, Güven Aralığı %95, akılcı olmayan ilaç kullanma sıklığı %25 kabul edilerek yapıldı. Gerekli etik izin İstanbul Tıp Fakültesi Etik Kurul'dan 29.08.2016 tarih ve 1013 sayı numarası ile alındı. Çalışmaya gönüllü olanlar ve çalışmanın sürdürüldüğü günlerde izinli, başka yerde görevli ya da hasta olmayanlar, sözlü

onamları alındıktan sonra dâhil edildi (n:288).

Çalışmanın bağımlı değişkenleri AİK ve AOİK'dır. Bağımsız değişkenleri; yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim durumudur.

Araştırmanın sınırlılıkları, çalışmanın seçilmiş iki kamu kurumunda yapılması, toplumu temsil etmemesi, sonuçların sadece çalışma grubunu temsil etmesidir.

Bulgular

Çalışmaya katılan 114 kadın (%39.6) ve 174 erkeğin (%60.4) yaş ortalaması 37.2 ± 9.25 (min 17, max 63) iken, bunlardan 32'si (%11.1) ilköğretim veya altı, 89'u lise (%31.1), 166'sı (%57.8) ise yükseköğretim veya üzeri eğitimlidir. Katılanlar arasında 199 kişi (%69.1) evli, 83 kişi (%28.8) bekar, 6(%2.1) kişinin eşi ölmüştür.

AOİK önermelerinden, doktor tavsiyesi olmadan/reçetesiz ilaç kullanırım önermesine 132 kişi (%45.8) hiçbir zaman, 99 kişi (%34.4) nadiren, 47 kişi (%16.3) bazen, 10 kişi (%3.5) her zaman veya çoğunlukla cevabını vermiştir. Kendi ilaç bilgime dayanarak ilaç kullanırım önermesine 138 kişi (%47.9) hiçbir zaman, 76 kişi (%26.4)

nadiren, 46 kişi (%16) bazen, 27 kişi (%9.4) her zaman veya çoğunlukla cevabını vermiştir. Çevre tavsiyesiyle ilaç kullanırım önermesine 211 kişi (%73.3) hiçbir zaman, 57 kişi (%19.8) nadiren, 16 kişi (%5.6) bazen, 4 kişi (%1.4) her zaman veya çoğunlukla cevabını vermiştir. Eczaneme danışarak ilaç kullanırım önermesine 101 kişi (%35.1) hiçbir zaman, 89 kişi (%30.9) nadiren, 63 kişi (%21.9) bazen, 35 kişi (%12.2) her zaman veya çoğunlukla cevabını vermiştir. İnternette araştırarak ilaç kullanırım önermesine 233 kişi (%80.9) hiçbir zaman, 30 kişi (%10.4) nadiren, 17 kişi (%5.9) bazen, 8 kişi (%2.8) her zaman veya çoğunlukla cevabını vermiştir (Tablo 1).

Tablo 1: Tavsiyeye göre ilaç kullanım alışkanlıkları.

Önermeler	Kadın					Erkek					Toplam				
	Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Çoğunlukla	Her zaman	Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Çoğunlukla	Her zaman	Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Çoğunlukla	Her zaman
	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)
Doktor önerisi olmadan / reçetesiz ilaç kullanırım	51 (44.7)	33 (28.9)	26 (22.8)	1 (0.9)	3 (2.6)	81 (46.6)	66 (37.9)	21 (12.1)	1 (0.6)	5 (2.9)	132 (45.8)	99 (34.4)	47 (16.3)	2 (0.7)	8 (2.8)
Çevre tavsiyesiyle ilaç kullanırım	84 (73.7)	20 (17.5)	9 (79.9)	0 (0)	1 (0.9)	127 (73)	37 (21.3)	7 (4)	2 (1.1)	1 (0.6)	211 (73.3)	57 (19.8)	16 (5.6)	2 (0.7)	2 (0.7)

Kendi ilaç bilgime dayanarak ilaç kullanırım	51 (45.1)	32 (28.3)	18 (15.9)	10 (8.8)	2 (1.8)	87 (50.0)	44 (25.3)	28 (16.1)	12 (6.9)	3 (1.7)	138 (47.9)	76 (26.4)	46 (16)	22 (7.7)	5 (1.7)
Eczaneme danışarak ilaç kullanırım	36 (31.6)	38 (33.3)	26 (22.8)	9 (7.6)	5 (4.4)	65 (37.4)	51 (29.3)	37 (21.3)	13 (7.5)	8 (4.6)	101 (35.1)	89 (30.9)	63 (21.9)	22 (7.7)	13 (4.5)
İnternetten araştırarak ilaç kullanırım	97 (85.1)	10 (8.8)	7 (6.1)	0 (0)	0 (0)	136 (78.2)	20 (11.5)	10 (5.7)	5 (2.9)	3 (1.7)	233 (80.9)	30 (10.4)	17 (5.9)	5 (1.7)	3 (1.1)

AİK önermelerinden, evdeki ilaçların son kullanma tarihine dikkat ederim önermesine; 220 kişi (%76.4) her zaman, 32 kişi (%11.1) çoğunlukla, 4 kişi (%1.4) bazen, 32 kişi (%11.1) nadiren veya hiçbir zaman cevabını vermiştir. İlaçlarımı doktorumun önerdiği miktarda kullanırım önermesine 228 kişi (%79.2) her zaman, 45 kişi (%15.6) çoğunlukla, 3

kişi (%1.0) bazen, 12 kişi (%4.2) nadiren veya hiçbir zaman cevabını vermiştir. İlaçlarımı doktorumun önerdiği süreye uygun şekilde kullanırım önermesine 213 kişi (%74.0) her zaman, 57 kişi (%19.8) çoğunlukla, 2 kişi (%0.7) bazen, 16 kişi (%5.6) nadiren veya hiçbir zaman cevabını vermiştir (Tablo 2).

Tablo 2: İlacı doğru kullanım alışkanlıkları.

Önermeler	Kadın					Erkek					Toplam				
	Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Çoğunlukla	Her zaman	Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Çoğunlukla	Her zaman	Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Çoğunlukla	Her zaman
	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)
Evdeki ilaçların son kullanma tarihine dikkat ederim	11 (9.6)	1 (0.9)	2 (1.8)	14 (12.3)	86 (75.4)	15 (8.6)	5 (2.9)	2 (1.1)	18 (10.3)	134 (77.0)	26 (9.0)	6 (2.1)	4 (1.4)	32 (11.1)	220 (76.4)
İlaçlarımı doktorumun önerdiği miktarda kullanırım	3 (2.6)	0 (0)	1 (0.9)	17 (14.9)	93 (81.6)	6 (3.4)	3 (1.7)	2 (1.1)	28 (16.1)	135 (77.6)	9 (3.2)	3 (1.0)	3 (1.0)	45 (15.6)	228 (79.2)
İlaçlarımı doktorumun önerdiği süreye uygun şekilde kullanırım	3 (2.6)	1 (0.9)	2 (1.8)	27 (23.7)	81 (71.1)	9 (5.2)	3 (1.7)	0 (0)	30 (17.2)	132 (75.9)	12 (4.2)	4 (1.4)	2 (0.7)	57 (19.8)	213 (74.0)

Çalışanların, evlerinde hangi ilaçların bulunduğu sorgulandığında 259 kişi (%89.9) ağrı kesici, 226 kişi (%78.5) soğuk algınlığı ilacı, 148 kişi (%51.4) cilt kremi, 109 kişi (%37.8) antibiyotik, 107

kişi (%37.3) mide ilacı, 105 kişi (%36.6) vitamin, 60 kişi (%20.8) alerji ilacı, 21 kişi (%7.3) antidepresan, 14 kişi (%4.9) uyku ilacı, 23 kişi (%8.0) diğer yanıtını vermiştir (Tablo 3).

Tablo 3: Evde bulunan ilaçlar.

Etkenler	Kadın	Erkek	Toplam
	n (%)	n (%)	n (%)
Ağrı kesici ilaç	105 (92,1)	154 (88,5)	259 (89,9)
Antibiyotik	37 (32,5)	72 (41,4)	109 (37,8)
Soğuk algınlığı ilacı	92 (80,7)	134 (77,0)	226 (78,5)
Mide ilacı	45 (39,8)	62 (35,6)	107 (37,3)
Cilt kremi	68 (59,6)	80 (46)	148 (51,4)
Vitamin	42 (37,2)	63 (36,2)	105 (36,6)
Alerji ilacı	28 (24,6)	32 (18,4)	60 (20,8)
Antidepresan ilaç	8 (7,1)	13 (7,5)	21 (7,3)
Uyku ilacı	5 (4,4)	9 (5,2)	14 (4,9)
Diğer ilaçlar	11 (9,7)	12 (6,9)	23 (8,0)

Çalışanların, reçetesiz ilaç kullanımı sorgulandığında kadın katılımcılardan 63 kişi (%40.4) erkek katılımcılardan ise 93 kişi (%59.6) reçetesiz ilaç kullandıklarını belirtmiştir. Medeni durumu evli olan 105 kişi (%67.3), evli olmayan 51 kişi (%32.7) reçetesiz ilaç kullandığını belirtmiştir. Ki kare testi ile yapılan karşılaştırmalarda doktor tavsiyesi olmadan ilaç kullanmanın cinsiyet ve medeni duruma göre dağılımı istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Çalışmamızda eğitim durumu ilköğretim ve altı olan 10 kişi

(%6.4), eğitim durumu lise olan 38 kişi (%24.4), eğitim durumu üniversite ve üzeri olan 108 kişi (%69.2) reçetesiz ilaç kullandıklarını belirtmiştir. Yaşı 37 ve altı olan 95 kişi (%61.4) ve yaşı 38 ve üzeri olan 59 kişi (%38.6) reçetesiz ilaç kullandığını belirtmiştir. Reçetesiz ilaç kullanımının yaşa ve eğitim durumuna göre dağılımı ki kare testi ile karşılaştırıldığında otuzsekiz yaş üstünde ve lise veya altında eğitimi olanlarda doğru ilaç kullanımı istatistiksel anlamlılık verecek şekilde fazla bulunmuştur ($p < 0.05$) (Tablo 4).

Tablo 4: Reçetesiz ilaç kullanımının cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu ve yaşa göre dağılımı

	Reçetesiz ilaç kullanmam		Reçetesiz ilaç kullanım		χ^2	sd	p
	n	%	n	%			
Cinsiyet (n:288)							
Kadın	51	38.6	63	40.4	0.91	1	0.762
Erkek	81	61.4	93	59.6			
Medeni durum (n:288)							
Evli	94	71.2	105	67.3	2.495	2	0.287
Bekar	37	28.2	46	29.5			
Eşi ölmüş	1	0.8	5	3.2			
Eğitim durumu (n:287)							
İlköğretim ve altı	22	16.8	10	6.4	19.429	2	0.001
Lise	51	38.9	38	24.4			
Üniversite ve üzeri	58	44.3	108	69.2			
Yaş (n:284)							
37 yaş ve altı	63	48.1	95	61.4	5.085	1	0.24
38 yaş ve üzeri	68	51.9	59	38.6			

Tartışma ve Sonuç

Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de akılcı olmayan ilaç kullanımı önemli bir sorundur. İlaçların belirli kurallar çerçevesinde bilinçli ve doğru kullanımıyla sağlığa katkı sunulabilir, bunun için toplum bilincini oluşturmak gerekir (4).

Çalışmamızda katılımcıların %45.8'i hiçbir zaman doktor tavsiyesi olmadan/reçetesiz ilaç kullanmadıklarını, %3.5'i her zaman veya çoğunlukla doktor tavsiyesi olmadan/reçetesiz ilaç kullandıklarını, %73.3'ü hiçbir zaman çevre tavsiyesiyle ilaç kullanmadıklarını, %1.4'ü her zaman veya çoğunlukla çevre tavsiyesiyle ilaç kullandıklarını, %35.1'i hiçbir zaman eczaneye danışarak ilaç kullanmadıklarını %12.2'i her zaman veya çoğunlukla eczaneye danışarak ilaç kullandıklarını, %80.9'u hiçbir zaman İnternetten araştırarak ilaç kullanmadıklarını %2.8'i her zaman veya çoğunlukla internetten araştırarak ilaç kullandıklarını belirtmiştir. Özkan ve arkadaşlarının yaptığı bir çalışmada katılımcılara ilaç kullanırken nelere dikkat ettikleri sorulduğunda verdikleri cevapların %53.3'ü doktor tavsiyesi, %15.4'ü eczacı tavsiyesi, %15.1'i yakın/komşu tavsiyesi, %10.4'ü yazılı/görsel basın ve %5.4'ü internet şeklindedir (7). Yapıcı ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada ise katılımcıların %26'sı doktor tavsiyesi olmadan, %17.0'ı çevre (aile/arkadaş/komşu) tavsiyesi ile ilaç kullanıyor, %31.3'ü eczaneden reçetesiz ilaç aldığını belirtmiştir (8). Her üç çalışmada da AOİK sıklıklarının oldukça yüksek oranlarda olduğu dikkat çekmektedir.

Çalışmamızda evdeki ilaçların son kullanma tarihine dikkat ederim önermesine katılımcıların %76.4'ü her zaman, %11.1'i çoğunlukla, %1.4'ü bazen, %11.1'i nadiren veya hiçbir zaman cevabını vermiştir. İlhan ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada evdeki ilaçların son kullanma tarihine dikkat ederim önermesine katılımcıların %76.4'ü her zaman cevabını vermiştir (9). Göçgeldi ve arkadaşların Ankara' da

yaptığı bir çalışmada da katılımcıların %88.4'ü ilaçların son kullanma tarihi konusunda duyarlı olduğunu belirtmiştir (10). İlaçların son kullanma tarihleri konusunda üç çalışmada da yüksek oranda doğru kullanım bildirilmiş olmakla birlikte, %12-25 oranında yanlış kullanım da yanlış kullanımın açacağı sorunlar dikkate alındığında önemli yüzdelerdir.

Çalışmamızda katılımcıların evlerinde hangi ilaçların bulunduğu sorgulandığında %89.9'u ağrı kesici, %78.5'i soğuk algınlığı ilacı, %51.4'ü cilt kremi, %37.8'iantibiyotik, %37.3'ü mide ilacı, %36.6'sı vitamin, %20.8'i alerji ilacı, %7.3'ü antidepresan ilaç, %4.9'u uyku ilacı, %8'i diğer ilaçlar yanıtını vermiştir. Özkan ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada katılımcıların %78.6'sı evde ilaç bulundurduğunu ifade etmiş, hangi tür ilaçları bulundukları sorulduğunda verilen cevapların %40.3'ü ağrı kesici, %19.2'si soğuk algınlığı ilaçları, %15.6'sı mide ilaçları, %14.5'i antibiyotik şeklinde cevaplamışlardır (7).

Evlerde yüksek oranda ağrı kesici, soğuk algınlığı ilacı ve antibiyotik bulundurulması da AOİK'nın yaygınlığını göstermektedir.

Çalışmaya katılanların büyük bir kısmı doktorun bilgisi olmadan ve çeşitli kaynaklardan alınan tavsiyeler üzerine hiçbir zaman ilaç kullanmadıklarını belirtmesine rağmen çevre tavsiyesi ile ilaç kullananların oranı %26.7, eczaneye danışarak ilaç kullananlar oranı %64.9 idi. Ayrıca evlerin %37.8'de antibiyotik bulunması direnç gelişebilecek bu ilaçların çok yaygın kullanıldığını göstermektedir. Ağrı kesici, soğuk algınlığı ilaçları gibi ilaçların da evlerde yüksek oranlarda bulunması bireylerin çoğu zaman kendi kendine tedavi yoluna gittiklerini düşündürmektedir.

Çalışmamızda otuzsekiz yaş üstünde olanların %51.9'u ve lise veya altında eğitimi olanların %55.7'si reçetesiz ilaç kullanmamaktadır ve doğru ilaç kullanımı istatistiksel anlamlılık verecek şekilde fazla bulunmuştur (p<0.05). Yapıcı ve arkadaşlarının yaptığı

çalışmada ise en fazla reçetesiz olarak ilaç alanlar 19 yaş altındakiler ($p=0.002$) ve lise ve üstü eğitim düzeyindekilerdir ($p=0.009$)(8). Yılmaz ve arkadaşlarının yaptığı bir çalışmada ise lise ve üniversite mezunu bireylerin daha çok doktora gitmeden kendi kendine ilaç kullandığı ($\chi^2: 4.3, p=0.04$) ve yaş ile ilaç kullanım alışkanlıkları arasında ilişki olmadığı belirtilmiştir ($p>0.05$)(11).

Çalışmalarda yaş ile ilaç kullanımı arasındaki ilişki farklılık göstermekle beraber her üç çalışmada da eğitim düzeyi arttıkça ilaçların akılcı kullanılmadığı gözlenmektedir. Bu durum kişilerin eğitim düzeyi artsa bile sağlık okuryazarlığının artmaması ve sağlık okuryazarlığı eğitimindeki eksikliklerle açıklanabilir. Ayrıca eğitim düzeyi yükseldikçe bireylerin günümüz teknolojisinde bilgi ortamlarına ulaşımının kolaylaşması da nedenler arasında olabilir. Ulaşılan tüm bu bilgi havuzunda doğru bilginin seçilmesinde

ve kullanılmasında da sağlık okuryazarlığına ihtiyaç vardır.

Sonuç olarak, çalışmaya katılanların %45.8'i doktor reçetesi olmadan hiçbir zaman ilaç kullanmadıklarını belirtmesine rağmen, daha büyük bir kısmı kendi ilaç bilgisine dayanarak, çevre tavsiyesiyle, eczaneye danışarak veya internetten araştırarak ilaç kullanarak akılcı olmayan ilaç kullanımı davranışında bulunmaktadır. Ayrıca otuzsekiz yaş altında olanların ve eğitim düzeyi üniversite ve üzeri olanların daha fazla olumsuz davranış sergilediği belirlenmiştir. Bu durum AİK konusunda eğitimlerin verilmesi ve sağlık okuryazarlığının yükseltilmesiyle düzeltilebilir. AİK konusunda sadece sağlık çalışanlarına yönelik değil, halka yönelik eğitimler de düzenlenmelidir. Bu eğitimlerin okullarda erken yaştan itibaren verilmesi akılcı ilaç kullanımının sağlanması konusunda farkındalığın oluşmasında daha etkili olabilir.

Teşekkür

İstanbul Üniversitesi, Toplum Hekimliği Uygulama Araştırma Merkezi (İÜTHUAM) çalışanlarından Doktor Mehmet Çetin, Hemşire Tülin Ataseven, Hemşire Zehra Genç Özkuk, Hemşire Zuhal Çorbacı Karagöz, Hemşire Sema Araç Çalioğulları'na İÜTHUAM'da Silivri Belediyesi ile çalışmaların işbirliği içinde sürdürülmesinde yaptıkları katkıdan dolayı teşekkür ederiz.

Kaynaklar

1. Kayaalp O. Rasyonel Tedavi Yönünden Tıbbi Farmakoloji. 12. Baskı. Ankara: Pelikan Kitabevi; 2009.s.81-98.
2. World Health Organization. The Rational Use of Drugs: Report of the Conference of Experts. Nairobi: WHO; 1985 Available at: <http://apps.who.int/medicinedocs/documents/s17054e/s17054e.pdf>
3. Mollahaliloğlu S, Özgülcü Ş, Alkan A, Öncül HG, Ed: Akdağ R. Toplumun Akılcı İlaç Kullanımına bakışı. Ankara: Sağlık Bakanlığı Yayın No: 856, 2011.s.10-11.
4. Akıcı A, Kalaça S. T.C. Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı ,Topluma Yönelik Akılcı İlaç Kullanımı. Ankara: SGK Yayın No: 93; 2013.s.2-11.
5. World Health Organization. Promoting rational use of medicines:core components. WHO Policy Perspectives on Medicines no.005. Geneva: WHO; 2002 Available at: <http://apps.who.int/medicinedocs/en/d/Jh3011e/2.html>
6. World Health Organization. Country pharmaceutical situations-Fact Book on WHO Level 1 indicators 2007. WHO;2009.
7. Özkan S, Özbay OD, Aksakal FN, İlhan MN, Aycan S. Bir Üniversite Hastanesine Başvuran Hastaların Hasta Olduklarındaki Tutumları ve İlaç Kullanım Alışkanlıkları. TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni. 2005;4(5):223-37.
8. Yapıcı G, Balıkçı S, Uğur Ö. Birinci basamak sağlık kuruluşuna başvuranların ilaç kullanımı konusundaki tutum ve davranışları. Dicle Tıp Dergisi. 2011;38(4):458-65.
9. İlhan MN, Aydemir Ö, Çakır M, Aycan S. Akılcı olmayan ilaç kullanım davranışları: Ankara'da üç ilçe örneği. Türkiye Halk Sağlığı Dergisi. 2014;12(3):188-200.
10. Göçgeldi E, Uçar M, Açıkel CH, Türker T, Hasde M, Ataç A. Evlerde Artık İlaç Bulunma Sıklığı ve İlişkili Faktörlerin Araştırılması. TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni. 2009; 8(2):113-18.
11. Yılmaz M, Kırbıyıköğlu İF, Arıç Z, Kurşun B. Bir Diş Hekimliği Fakültesi Hastanesi'ne Başvuran Bireylerin Akılcı İlaç Kullanımının Belirlenmesi. ERÜ Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi. 2014; 2(1):39-47.